

VI

Noha vacsora után a késő éjszakába nyúlt az ivászat, s az urak csak jóval éjfél után távoztak el, Mártonffy reggel mégis korán kelt. Nem volt türelme megvárni, míg Radu felküldi hozzá a szerződést; a tenyere is erősen viszkedett, hiszen a formaságok lebonyolítása után nyomban meg kellett kapnia az előleget.

Sietett le az ügyvédhez a faluba.

Deák azonban nála is serényebbnek és türelmetlenebbnek bizonyult. Már ott volt Radunál. Ketten szerkesztették a szerződést.

– Ó, kérlek, Elek bátyám, kár volt ilyen korán idefáradnod. Hiszen én résen vagyok, tudhatod. És teljes mértékben képviselem az érdekeidet! – sietett Deák a belépő elé, s olyan előzékenyen kínálgatta székkal, mintha a maga irodájában rendelkezne.

Elhúzódott a dolog, s Mártonffy csak délidőben került haza.

A tűz szakadatlanul duruzsolt a kályhában, az asztal már terítve várta. Kellemes, nyugodt hangulat uralkodott a nehéz bútorokkal terhelt szobában.

De Mártonffy is megfiatalodott, nótázó kedvében volt, csakhogy táncrea nem perdült. Énekelve nyitott be az ajtón:

*Gyöngé tulipán
inog a szárán,
kőkényszemű barna asszony,
haj, tekints már rám,
haj, tekints már rám...*

Régi feledésbe merült „szép idők” dallamát dúdolta jókedvűen.

Legalább másfél évtizede, hogy nem rebbent föl az ajkáról.

Ej, fene annak a főhadnagynak az emlékét is, aki ezt a nótát magával hozta ebbe a világtól elrejtett, hegyközi falucskába, s annak is vastag falú, dupla tetőzetű kúriájába!

Aztán ha dalra nyílik a száj, az emlékek is egyszerre fölriadnak. Mártonffy már nem élt a megszokott hétköznapi nyugós gondjai közepette, föltámadt az ifjúsága, föl az érett férfi eltemetett esztendei, végigszáguldott benne a sok-sok vihar, mely valamikor az életét feldúlta.

Volt idő, akkoriban, amikor az a főhadnagy a házukhoz kapott, hogy éjszakákon át harmadik kakasszóig, vagy éppen virradatig, örökkön csak ezt a nótát nyúzták rekedten, a végkimerülésig:

*Gyöngé tulipán
inog a szárán...*

Meg kell adni, az a fiú értett a nótázáshoz! Vadászni, nyulat puffantani meg énekelni egyaránt kitűnően tudott!

De nemcsak a vadat nem hibázta el, célba talált a szép asszonyok szívével is. Mártonffyné pedig szép volt s még eléggé fiatal abban az időben...

Hű, mennyit kínozták a kastély urát a féltékenység a délceg főhadnagy miatt! Pedig lehet, hogy ártatlan dolog volt az egész, a fiatal vér szabad tombolása, a kedély korlátlan csapongása.

Ő azonban minden körülmények közt úriember módjára viselkedett. Erre ma is büszke. Elégtétel neki Lenke asszonnyal szemben is. Ha netán véletlenül észrevette, hogy felesége a szokottnál csillogóbb szemmel nézett a főhadnagyra, ő mindig fölényesen elfordította a fejét.

Holott képes lett volna megölni az asszonyt...

Később értesültek, hogy a főhadnagy századossá lépett elő. Utolsó levelezőlapját, a tábori posta ellenőrző pecsétjével, valahonnan Galíciából írta, amikor már a huszárok is „leszálltak a lóról”, s közönséges csukaszürkét öltöttek magukra.

Vajon mi lett a régi cimborákkal? A zajos éjszakák egykori népségével?

Ki tudná megmondani!? A háború s az utána történt változások kegyetlenül összekuszálták az emberi sorokat.

Mártonffyné fülét is meglegyintette a dallam. Szíve megdobbant, akaratlan mozdulattal a melléhez kapott, és finom ráncokkal szabdalt, barna arca elsápadt. De már nyitotta is az ajtót, s két szigorú szeme vádlón tekintett a férjére.

– Elek, talán csak nem a korcsmában volt?

Egyenesre húzott, büszke testtartással magasodott előtte a felesége, a csupa gög asszony, akinek már a kérdő hangsúlya is sértő volt. Föltételezni róla, Mártonffy Elekről, hogy kocsmázni jár, egy sorban a bugris parasztokkal?

De rózsás hangulatában a sértést nem vette tudomásul. Kezét az asszony vállára helyezte, s a szemébe nevetett:

– Ne búsulj, fiacskám! Van pénz! Odatörök én annak a banknak az orra alá! Még hogy, ha három nap leforgása alatt nem fizetek, hát kénytelenek lesznek... Lesznek ő k kénytelenek mindjárt megmondom, hogy mit! Mi ördög és pokol!

Erzsike aggodalmasan fölsóhajtott.

– Mit képzelnék ők, hogy kicsoda Mártonffy Elek? Vagy attól félnek, hogy megszököm a pénzükkel s itt-hagyom nekik a földjeimet?

Lenke asszony a szalmaláng-önérzeteskedésre gúnyosan vont a száját, bár nem látott a dolgok mögé, s rejtély volt előtte a hangos jókedv oka.

– Csak ezt a darabot itt a kert fölött, ezt ne merje senki érinteni! Amíg az tehermentes, addig nincsen baj! Le is lőném, ha valaki megkísérelné...

Mártonffyné megcsóválta a fejét:

– Elek, Elek...

– Mi az hogy! Apro pó! Ez a Radu ügyvéd egész rendes ember! Akkora murit csapunk, hogy végigzeng a hangja Európán! Kolosszális murit!

Az asszony hangja most már keményebben csattant:

– Mindig csak a muri! Annak pedig lejárt az ideje...

– Nana! Még akkor se mulasson az ember, mikor nagyszerű üzletet köt? Meg kell ünnepelni! Igenis, megünnepeljük, és meghívjuk Radut! – Összevissza beszélt, hol a történet végébe kapott bele, hol a tegnapi ajánlatról tett említést. De a szerződés szót szándékosan kerülte. Bántották a formaságok. Árkuspapiros, aláírás, kötelezvény stb. S a váltók, amelyeket aláírtak vele. Ha kezét ad rá, hogy az a talpfa ki lesz vágva és határidőre leszállítva, minek akkor a szerződés? Az ügyvédek mániája. S még hogy teljes vagyonával felel a szerződés kikötéseinek betartásáért s az előlegképpen fölvetett összegért! Jó! Hát felel! Miért ne felelne nyugodt lélekkel, hiszen gyerekjáték kivágnia azokat a talpfákat! Felel egész vagyonával...

A kikötések ugyan elég furcsák. Bár lényegében semmiség az egész.

– Könnyen veszi ezt a dolgot, Elek. Komolyabban kellene gondolkodnia.

A férfi, aki a beszélgetés idején nyugtalan izgalomban száguldozott fel és alá, hirtelen megtorpant.

– Csak ezután lesz élet ennél a háznál! Majd én megmutatom!

– Csöndesedjék, hűtse le magát, az Isten megfizeti – fékezte a felesége.

– Minek? Eladó lány van a háznál! Az a föld a kertek fölött az Erzsikéé lesz! Az ő hozománya...

Az asszony mozdulatlanul álldogált az ajtó és az asztal közt, mint valami tilalomfa, maga az élő lelkiismeret. Mártonffy nem bírta elviselni a nézését. Ahogy múltak az évek, Lenke egyre józanabb lett, s egyre érzékenyebb az élet realitásai iránt.

Ahhoz a ponthoz érkeztek, amikor már tegezte az urát:

– Most is a murival törődsz, az a legfőbb gondod. Ahelyett, hogy a talpfák leszállításán járna az eszed. A kitermelést meg kell szervezni s irányítani a munkát. Te nem vagy képes erre. Ahogy pénz kerül a zsebedbe, azonnal elmegy az eszed. Ideje volna megkomolyodni s a leányod jövőjére is gondolni.

Mártonffy kedélyesen legyintett:

– Hogy te miket beszélsz!
– Ismerlek, Elek – sóhajtotta az asszony.
– Dehogy ismeresz! Most fogod meglátni, ki vagyok!
– Úgy, úgy. Mindig ez a nagy hang. S a szalma-
láng...

Szétvetett lábakkal állt meg a felesége előtt. Mondja? Ne mondja? Az asszony nem is sejti, milyen ragyogó ötlet született meg a fejében. Az ő eszén nem jár túl az élet! Kis habozás után mégis elárulta:

– Arra nem is gondoltam, hogy magam bajlódjak a fával. Kiadom a munkát. Rábízom valakire. S tudod, kire?

Várt egy pillanatig. Az asszony különösebb érdeklődés nélkül figyelt.

– Farkas Imrére! Mit szólna hozzá? – nevetett az ötletén.

Mártonffyné bizalmatlanul vállat vont:

– Az a lehangosabb... S éppen neki...

– Megmondta a főszolgabíró, hogy Farkas felforgató elem s bilincs való a csuklójára! Hiába, a kommunizmus megfertőzte ezeket az embereket. De én berántom. Berántom! – S egyre harsányabban nevetett. – Kihúzó a méregfogát! Ki én!

Lenke asszony szeme összeszűkült, révetegen bámult maga elé. Azok az izgalommal teli napok jutottak eszébe, amikor a földeket követelték a parasztok, és elárasztották az udvarukat. Duma, Muntyán és Bokor Péter arca merült föl előtte. Homlokához nyúlt, és végigsimított száraz bőrén. Nem szólt.

Mártonffy kikiáltott a konyhába:

– Dudás! Dudás! Hol vagy, fene a dolgodat?!

A szolga fancsali képet vágott, alig ült le az ebédhez, csak éppen belekóstolt a levesbe. Száját törülgetve, kabátját gombolgatva indult a szoba irányába. Mikor belépett, az ajtót félig nyitva hagyta maga után:

– Tessék parancsolni, nagyságos úr...

– No, Feri! Azonnal szaladj Farkas Imréhez. Hívatom! Nyomban szedje a lábát, ide hozzám!

Farkas Imre nevének hallatára Dudásnak megbizsergett a háta, azért készségesen, alázatosan meghajolt:

Igenis, nagyságos úr. Elmegyek Farkas Imréhez. – Magában zúgolódott, mert tudta, hogy mire visszatér, az étel javát fölzabálják mások. Egy fiatal leány, a széles orcájú Csergezán Regina öblös porcelántálban hozta be a szobába a párolgó levest, s letette a terített asztalra. A tálat szinte kiütötte Dudás a kezéből, amint megfordult.

Mártonffy cselekvési vágya csak akkor csillapodott, amikor végre a levesestál mellé telepedett. Mohón evett, hatalmas étvággyal, s másodszor is merített az arany-sárga levesből. Ma ragyogó napja volt. Nem kötekedett, nem dohogott, madarat lehetett fogatni vele. A második tányér leves után kigombolta zsírpecsétés mellényét, fűjt, s olyan mozdulatokkal feszengett a székén, mint valaha főszolgabíró korában.

– Kitűnő volt ez a leves. Kitűnő! Hej, milyen murit rendezünk! Majd meglátjátok! Virradnak még jó napok a Mártonffy-házra!

Rövid, vastag ujjjaival az asztalon dobolt, és halkán füttyörészett.

Az asszony nyűgölődött, folyton a magáét hajtogatta:

– Mi értelme? Maga sohasem fog megjavulni, Elek. Képtelen ura lenni önmagának.

Máskor, ha ilyent mondott szemébe a felesége, egyszerre fejébe tolult a vér. Mi ez? Megbénult az önérzete? Ahelyett, hogy fölpattant volna, átnyúlt az asztal fölött, s egészen váratlanul megsimogatta a felesége száraz, inas kezét.

Mártonffyné meglepetve húzódott hátra. Kicsit hagyta a kezét, majd azt is visszarántotta. Igazán nem volt hozzászokva ezekhez a kedveskedésekhez.

– Mulatni fogunk! – hajtogatta nagy hangerőn a férfi. – Az ördögbe is! Hiszen csak egyszer élünk! Persze, nem most, majd a végén csapunk egy fényes vacsorát, amikor leszállítjuk a fát. Olyan murit rittyentünk, hogy hét határban megemlegetik. S újra eldaloljuk azt a nótát, hogy:

*Kökényszemű barna asszony,
haj, tekints már rám...*

– Nem rossz, mi?

Erzsike mintha idegen emberek közé csöppent volna, kissé feszélyezetten, álmélkodva szemlélte a gyöngéd családi jelenetet. Számára is idegen volt az apja kedveskedése, hiszen csak az örökös perpatvart, a kicsinyes vitákat, a késhegyig menő civódásokat hallotta a háznál.

Az anyja kissé szomorúan, de mégis mosolyogva emelte föl a szemét: mintha varázsereje lett volna annak a nótának. Keskeny, színtelen ajkai közül alig hallhatóan csúsztak ki a szavak:

– Vén bolond. Mi nem jut az eszébe...

De már nem vonta vissza a kezét. Túrte a simogatást, oda sem figyelt.

– Szegény. Vajon mi lett vele? Tudott inni, meg kell adni. Meg szép nótákkal keseríteni az ember szívét. Derék ember volt! – Lopva, szinte félénken pillantott Mártonffy a feleségére, a szívébe szeretett volna lesni.

Az asszony gyors elhatározással fölemelkedett ültéből, s mint aki abban a pillanatban ébredt a valóságra, azt mondta a lányának:

– Hozd ki a levesestálat, Erzsikém...

Kiment, s utána a tállal a lánya.

Amikor aztán Erzsike visszatért a sülttel, mely rozsdás zsírral leöntött krumplipürével volt körítve, az apja már csak egymaga feszengett az asztalnál kipöfeszített mellel, kalandozó nézésű dermedt szemekkel, s csak akkor kapta föl a fejét, amikor a leánya előtte csörömpölt a tányérral.

– Anyád? – kérdezte.

A leány vállat vont.

– Nem jön?

– Nem tudom – felelte Erzsike.

A sültből csak néhányat falt, utána ellökte magától a tányért. Már nem ízlett az étel, elment a kedve. Komor, borús árnyak váltakoztak az arcán. Hangja is durva, követelőző lett:

– Hozz bort, a pokolba is! Inni muszáj az embernek!

S amint Erzsike szemtől szembe látta a változást, apja arcának elborulását, az öregség kiütöző vonásait, a törődöttséget s szemében a zavaros fény fellobanását, ellenkezni próbált:

– De apám...

Mártonffy keze ököbe gyűrődött, s megfeszítette a hátát, hogy nagyot reccsent a szék támlája.

– Bort! – kiáltotta rekedten.

– De mikor az előbb olyan kedves, jó ember volt...

– Szót se! Bort! Megfulladok!

A leány leigázva engedelmeskedett. Elfordította a fejét, s úgy járt-kelt a borosüveg meg a pohár után, mintha nem tudná, mit cselekszik.

Mártonffy előbb egy borospoharat töltött csordultig, s behunyta szemmel, lélegzetvétel nélkül fenékgig ürítette. Szája alig észrevehetően elfintorodott, szokása szerint hangosat csettintett a nyelvével, s azt mondta:

– Így no. Ezután talán lecsúszik még egy falat. Nagy kár, hogy nincs akivel meginni egy pohár bort. Kidőltek a régi cimborák, a fiatalok pedig... Egy Szabó Mátyás... Hóbortos bolond! Nem iszik. Nem tudja, mi az élet öröme. A pap pedig epebajos. Megette a fene! – legyintett. – Senki sem tudja már azt a nótát, hogy:

*Gyöngé tulipán
inog a szárán...*

– Tyű, a keservit!

Hanem a kurjantásra pattant az ajtó, s megjelent Mártonffyné. Szigorú volt az arca, parancsoló a nézése.

– Elek! Már megint?

Az üveg után nyúlt, hogy elvegye.

De a férfi észrevette a szándékot, s megelőzte. Megragadta az üveg nyakát.

– Csiba, ne! Oda ne nyúlj!

Az asszony erélyesen toppantott. Ketten fogták az üveget.

– Elek! Ha mondom!

– Inni akarok! Ide a másik üveggel is!

Kis dulakodás támadt a litres üveg körül: az asszony próbálta kitépni férje görcsösen markolászó kezéből, az meg nem engedte. Az asztalon megcsörrentek az edények. A pohár feldőlt, még szerencse, hogy nem volt benne semmi. Hanem az egyik tányér lezuhant, s a porcelán szilánkokra tört.

Ekkor az asszony, aki féltékenyen ragaszkodott minden darab régi edényhez, engedett, hagyta az üveget.

Megszégyenülve, megalázottan csüggesztette le a fejét.

– Nini. Tán csak nem sírsz? Mi van azon sírnivaló, hogy kedvem támadt egy pohár borra? Hát olyan nagy dolog ez? – darálta a szavakat Mártonffy üresen, minden sajnálat és részvét nélkül.

– Kegyetlen zsarnok! – kiáltotta az asszony. – Miért kínoz? Mi öröme telik benne? Részeges, szadista disznó! – s úgy szédelgett ki a szobából támolyogva, hogy az ajtót becsapni sem volt ereje.

A harmadik pohár már lilára gyújtotta Mártonffy úr arcát, s szeme szennyes fehérjét behálózták a vörös erek. Fejét tenyerébe hajtotta, mindegyre nekifogott a nótának, dudorászgatott, de a dallam beteg hörgésbe fulladt. Oda szólt a leányának, aki néma tanúként, szívében mélységes sajnálattal nézte végig az apja vergődését.

– Eredj, s mondd meg az anyádnak, hogy csillapodjék. Legyen türelemmel, most az egyszer. Csak most, és soha többé.

Erzsike nem ment. Hallgatott.

Mártonffy magában beszélt:

– Ha most kéznél volna az a huszár! Tyű, de nagyot mulatnánk!

Aztán a leányán akadt meg zavaros tekintete. Úgy meredt rá, bambán és kifejezéstelenül, mintha csak most vette volna észre.

– A ló meglesz! Én mondom, a pokolba is! Olyan lovat veszek neked, hogy egy generális is megirigyelheti! Anyád is tudott ám lovagolni a maga idején.

Mint valami bűvös körben, folyton ugyanazon dolgok között forogtak a gondolatai: a ló, a huszártiszt, a nóta, a mulatás. Lenézően legyintett a leánya felé:

– Tudod is te, mi az a lovaglás! Repülni egy sárkány hátán! Akár a mesében! Tisztára mesében érzi magát az ember! Kérdezd csak meg az anyádat, ő tudja. Az ám! A ló meglesz! Itt a pénz a zsebemben!

Sok mindent összehordott csapongó képzelete. Nem volt már ura a saját szavainak, részeg galagolyásnak hatott, amiket mondott.

De a Dudás betoppanása mintha magához térítette volna. Kérdőn nézett a szolgára:

– Na! Mit akarsz, te szerencsétlen? – Már el is felejtette, hogy miféle parancsot adott neki az előbb.

Ferenc forgatta a kezében a kucsmáját, tépdeste a szőrét, s csüggedten nézett maga elé:

– Hát, nagyságos úr, kérem szépen...

Az úrnak egyszerre eszébe jutott, hogy hová is küldte az emberét.

– Voltál-e Farkas Imrénél?

– Voltam... Éppen nála voltam...

– Nem látom! – bosszankodott föl Mártonffy.

– Pedig éppen nála voltam.

– Ejjsze elbújt a hátad mögé? Lépj elő, Farkas Imre!

Dudás hátrasandított, mintha tényleg mögötte állna Farkas.

– Lépj elő, te lázító, hadd nézzek a szemedbe!

A szolga köhintett, s szaladgált benne a hideg: a nagyságos úr olyan furcsán beszél, mintha útra kerekedett volna az esze.

– Hol van Farkas Imre, te betyár? – kiáltotta.

– Voltam nála...

– Ejjsze nem találtad otthon, mi?

– Vagyigen – váltogatta Dudás a lábait.

– Beteg? Ágyban fekszik, mi!? Ki kellett volna ránkigálnod. Ha én hívatom, a sírjából is föl kéne ugrania!

– Nem beteg éppen.

– Akkor hát mi? Beszélj már, te!

– Csak éppen nem jön... Nem akar...

Előbb a homloka rándult meg Mártonffynak, s busa szemöldöke összeszaladt. Úgy tett, mintha nem értené tisztán a szavakat:

– Mi az, hogy nem jön? Hogy mondtad? – emelkedett föl ültéből.

Dudás hátrált: farkasszemet néztek. Az úr közeledett. De nem ütött.

A szolga, menekülésre készen, az ajtókilincset fogta a háta mögött.

De hirtelen megváltozott a hangulat: a nagyságos úr váratlanul hangos hahotára fakadt, mintha valamiféle ízes tréfa csattanója csak most hatolt volna el az értelméig.

– Nem jön? Nahát, igazán nagyszerű! Hívatom, és nem jön! Neki nem méltóztatik jönni! Hát majd kérvényt nyújtok be hozzá, felbélyegezve!

Erzsike is behúzódott az egyik sarokba, s iszonyattal figyelte az apja minden mozdulatát. Szerette volna betapasztani a fülét, hogy ne hallja előbb a torz, szinte állati röhejt, aztán az üvöltést, amibe váratlanul átcsapott az apja hangja:

– Korbácsot! Hol a korbácsom!?! Összekötözve hozatom el, ha nem kegyeskedik jönni a szép szóra! Korbácsot neki, a bolsevik antikrisztusát!

Erzsike valósággal összezsugorodott a sarokban, alakja egyéolvadt a téli délután sűrűsödő árnyékaival. Még a lélegzését is visszafojtotta, s révülten meredt az apjára.

– Azoktól tanulta ezt a tempót a gazember, akik orosz fogságban voltak! A forradalomban tanulta! De majd megmutatom én neki, hogy ki az úr itten! Korbácsot neki, a kutyának!

Végül belefáradt az ordibálásba, dühe kifulladt; nehezen lihegett, kapkodott a levegő után. S amikor aztán mérge skálájának legfelső fokát már nem érte föl hanggal: ismét borral öntözte a torkát.

Dudás még mindig a kilincset markolászta, pisszenni sem mert. Úgy állt ott, válla közé húzott nyakkal, sunyin és gyáván, mintha csak azt várta volna, hogy melyik pillanatban teljeseedik be a végzete s omlik reá a menyegyzet.

Mártonffy vérekes szemei düledten forogtak.

Később fölfedezte az ajtóközben hunyászkodó szolgát.

– Elmehetsz, Ferenc. A fenébe is.

– Igenis, nagyságos úr...

Megkönnyebbülten nyomta le a kilincset s lépett volna hátra, de Mártonffy ismét gondolt egyet, s utána szól:

– Ferenc, hé!

– Tessék parancsolni, nagyságos úr! – hajolt meg alázatosan.

– Eredj el Tátihoz. Mondd meg neki, hogy azonnal jöjjön, mert fizetni akarok, rendezni a napszámok ügyét!

Sándor Pált és Dumitru Ioant is hívjad! Az egész bandát!

– Közben bizonytalan pillantása a falat borító posztóra tévedt, s meglátta a fölakasztott vadászpuskát. S erről

az is eszébe ötlött, de csak homályosan, bizonytalanul, hogy valami forr a faluban a szegénység között. Egyeseknek megnőtt a szarvuk, tegnap nem voltak hajlandók hajtani jönni, ma pedig Farkas tagadta meg az engedelmességet.

A puskát nézte, s a parasztok makacosságán dühöngött, ellepte a tehetetlen méreg. Csakhogy földre nem terítette a hirtelen támadt szédület. Magánkívül ordította:

– Keresztüllövöm ő ket, akár a veszett kutyát! Érted, Ferenc!?

– Igenis, nagyságos úr...

*

Dudás Ferenc értette, s indult. De közben reszketett a horgasina, s megmagyarázhatatlan félelem kóválygott a lelkében. Mitől is félt? Nem Mártonffy nagyságos úr fenyegető hangjától, ó, nem! Magatehetetlen vénember már ő keme, az élet kihúzta a méregfogát, nem tud harapni, marni, csak a szája jár s a hangja nagy.

Ellenben holmi rossz sejtelmek karmolászták Dudás hűséges mellét...

Időközben Erzsike nesztelenül belopózott a másik szobába. Tehetetlenül nézett szét a hideg helyiségben, s őt is mindenféle rossz sejtések gyötörték. Vad, kegyetlen világ vette körül, s máris fuldoklott ebben a környezetben, pedig úgy rendeltetett, hogy itt kell leélnie az életét. Derékig érő hó volt a völgyekben, elzárva minden út, mely kivezethetett volna innen; tomboló szelek és pokoli vijjogások éjszakánként, farkasok üvöltése s párzásra tüzült rókák hátborzongató ugatása, nappal pedig az apja szüntelen ordítása, fenyegetőzései, tehetetlen vergődése, alkoholos indulata, s az anyja érzés nélküli, könyörtelen szigorúsága...

Hosszasan álldogált a szobában, testét dermesztő hideg járta át. Hiába kereste, nem volt ahova menekülnie. Seholy semmi. Már a bútorokat sem merte érinteni, félt tőlük. Mindentől félt. Minden neszre összerezsent.

Alig bújt el egy percre, máris utolérte a rekedt kiáltás:

– Hé, Erzsikém! Hova lettél? Jösszte csak! Hozzad a bort!

A leány megmakacsolta magát: nem megy, nem mozdul!

A mondatok tovább üldözték, s mindig ugyanazok a semmi, fakó szavak:

– Majd veszek neked szép fehér lovat, tiszta vérűt, amilyen az anyádé volt! Mi ördög s pokol! Gyorsan töltsd meg az üveget, szomjas vagyok!

Mint az alvajáró, végül mégis megmozdult, s az ajtó felé támolygott. Úgy mozgott, mintha mindaz az alkohol, amit az apja magába döjtött ezen a napon, ő t részegítette volna le. Mártonffy kedélyesen göcögött, de szeme zavaros volt, nézése bizonytalan:

– Tanuld meg, lányom, hogy a világon a legjobb orvosság a bor! Ilyen hatásos szert nem kotyvaszt a világ semmiféle patikája! Egyaránt gyógyítja a bánatot és az influenzát. Ha valakit lever a lábáról a nátha, az orvos aszpirint rendel neki. Marhaság! Ahelyett, hogy egy üveg bort állítana az asztalra.

Nyelve megdagadt: botladozott, s a szavak nehezen fordultak ki az ajkán. Minden mozdulat nehezebbé esett, végtagjait láthatatlan súlyok nyomták lefele, teste olykor megbillent a széken.

– Még egy üveggel, de gyorsan! – kurjantott rekedten.

– Ne... Ne többet, apu drága! Megárt.

Harsány kacagás volt a válasz a félénk könyörgésre:

– Az ántiját! Még szerencse, hogy te mondtad s nem más! Nem ismered te az apádat! Most megmutatom neked, mennyi bort képes magába szívni az apád teste! Az akarom, hogy megmutassam neked!

Mellére csapott az öklével, de karja hamarosan lehanyatlott.

– Nekem nem árthat ital! Tudod, engem már gyermekkoromban beoltottak ellene. Ez nem himlő, mi ördög s pokol! Inkább főbe lövöm magam!... A lovat megveszem, az biztos. Elhiheted, ha én mondom. Mert ha Mártonffy Elek a szavát adja valamire, annak úgy kell lennie! Csak ne imádkozzál annyit, a fenébe is!... Az anyádnak a fülébe jutott, hogy Kapossy gróf Svájcba szándékszik küldeni a leányát, egy előkelő nevelőintézetbe. Akkor hát ő is! Téged! S amit a te anyád az

eszébe vesz, azt onnan kiverni nem lehet. De te, lányom, megsúgom neked bizalmasan – s tenyerét a szájához emelve valóban suttogásra váltott át a hangja –, te szebb vagy, mint az anyád volt. Csak egy kicsit vidámabb lennél. No, hozzá két üveggel, ha már le kell másznod a pincébe...

Erzsike még mindig nem mozdult. Kétségbeesetten tördelte a kezét:

– De apu... Édes apu... Drága apu...

A gyöngye ellenkezés nyomban kihozta sodrából Mártonffy. Dús szemöldöke táncolt, petyhüdt arca elborult.

– Megmondtam, s pontum! Apáddal ne merj ellenkezni! Ne kezd te is az anyád tempóját, mert eltaposlak benneteket! Minden szoknyás állatot! Két üveg bort! Várj csak: ha már lemész a pincébe, hozhatsz egy egész korsóval, hadd legyen kéznél. Az ötödik hordóból, a kicsiből, az a legszilajabb. A többi csak lőre. Majd megissza az adószedő meg a csendőrőrmester. Szilaj bort akarok inni, hadd birkózzunk! Hadd lám, melyik vágja földhöz a másikat?

A részegség mámorán is átizzó erőszakos hang letörte a leány ellenkezését. Tehetetlen volt. Sálát dobott a vállára, s valakit hívni akart, hogy lekísérje a dohos, homályos pincébe, ahová mindig irtózott egyedül lemenni.

A konyhán kellett áthaladnia, ahol az anyja éppen holmi régi elsárgult írások közt kutatott. Valahonnan egy láda mélyéről kerültek elő. Kezében egy kottát tartott: emléket abból az időből, amikor még egykori finom ujjjaival maga is eljátszadózott a zongora billentyűivel. Erzsike egy pillanatra megtorpant, az anyja arca szokatlannak tűnt: különös fények szótték be a vonásait, s föloldották rajta az évek hosszú során át ráfagyott merevséget. Valamikor talán hasonló lehetett az arca, kedves és megnyugtató. Hiszen, ha elgondolja, mostanában is csak az apjával szemben kérlelhetetlen.

Szinte sírva panaszkolt:

– Anyu, ismét bort követel. Úgy félek, hogy beteg lesz. Olyan lila már s olyan zavarosak a szemei, hogy félek tőle. Olyan borzasztó...

Mártonffyné más alkalommal ilyenkor nyomban hagyja az elfoglaltságát, benyit az urához, és szigorúan rászól.

Most azonban másképp történt. Csak fölpillantott a kottából, mintha egy más világból ért volna feléje az Erzsike réműlete, halkán fölnevetett, a régi, sok-sok év előtti csengéssel a hangjában. S azt mondta:

– Beteg? A te apád? És bortól? Hah, kislányom, nem ismered te ő t! Ilyen volt világéletében. De most örömben mulat, ezért nem is szabad zavarnunk. Pénzt kapott, hadd örvendjen a szerencsétlen – tette hozzá lenéző sajnálattal. – De te ne menj a pincébe. Majd felhozza azt a bort valamelyik cseléd.

Kicsit mintha eltöprengett volna ujjai közt a kottalappal.

– Nézz csak ide, kislányom, te is tudsz zongorázni. Neked adom ezt a kottát. Nagyon szép dallam. Valamikor...

Lenyelte, amit mondani akart.

Hosszasan hallgatott.

– Szegény Csögör főhadnagy kottázta le valamikor nekem. Én kértem rá. Várj csak, nem, mégse adom neked, nem fogsz rá vigyázni, és elkallódik. Emlékszel te Csögör főhadnagra? Később századossá léptették elő, aztán elesett a harctéren...

Hirtelen összerezcent.

– Ó, Istenem, miket beszélek neked! Hogy is emlékeznél rá? Hiszen te akkor még nagyon kicsike voltál. S miután elvitték a háborúba, alig adott életjelt magáról, talán egyszer vagy kétszer, egy-egy tábori levelezőlap... De hát ilyenek a férfiak...

Már meg is bánta, amit mondott, s elszégyellte magát a leánya előtt. Szapora szavakkal próbálta elterelni a figyelmet előbbi mondatainak értelméről:

– Nem volt korrekt eljárás tőle, azazhogy nem volt szép... Úgy elfelejtett bennünket, mintha nem is léteztünk volna soha a világon. Pedig legjobb barátja volt az apádnak, sokat mulattak együtt. Kitűnően énekelt. Ma már nem teremnek olyan férfiak. Sohasem tudtam elhinni, hogy elesett. Nem, nem halhatott meg... Mert, tudod lelkem, ha az ember valakit nagyon... Hogy is mondjam... – zavartan elhallgatott, lesütötte a szemét.
– Az effélet megérzi az ember. Igen-igen kedves barátja

volt a házunknak, olyan közel állt a szívünkhöz, akár az édes testvér. Talán mert nekem nem volt testvérem. S az ilyenről az ember bizonyosan megérzi, hogy mi történik vele...

Kisvártatva, mélységes csalódással és szomorúsággal a hangjában, hozzáfűzte a saját ítéletét:

– Hűtlen barát volt...

A csöndesen folydogáló, halk szavakba szelődült mondatokat Mártonffy rekedt bömbölése tépte szét:

– Bort! Hozzátok már, a keserves teremtesít! Mindent összetörök!

Erzsike, mint aki nem hisz a szemének, álmélkodva szögezte tekintetét a papírlapra, amelyet anyja szorongatott a kezében. Ceruzával voltak ráírva a kuszált sorok. Hajnal felé, nagy dárídózás közben róhatta rá a jegyeket valaki mámoros fejjel, miközben bizonyára szárnyalt a nóta, s csillanva repült a levegőben a borospohár.

Így képzelte el Erzsike, s zavartan fordította el a szemét.

– Apádnak ne szólj erről. Minek tudná? Majd egyszer megmutatom neked a fényképét is. Nagyon jó barátja volt apádnak.

Bentről a szobából egyre dörgött a kiáltás:

– Bort! Bort, a szentségit!

Mártonffyné szeme idegesen hunyorgott, s szinte látni lehetett, hogy előbbi merengése miként változik olthatatlan gyűlöletté. Vádaskodó, türelmetlen lett a hangja:

– Egyebet sem tudott a te apád egész életében. Csak bort, italt! Hogy gyúlna ki benne már egyszer! Fiatalabb korában is csak akkor volt férfi, ha kínozni kellett a gyöngébbet. Mert mindig az asszony a gyöngébb a férfi mellett. Ahhoz értett! Hogy rabszolgát tartson maga mellett! – S kezének egy renyhe mozdulatával, mint akinek már minden teljesen mindegy, ráhagyta: – Adjatok bort neki, hadd igyék a nyomorult...

Döbrent, szaggatott lélegzéssel szólalt meg Erzsike:

– Jaj, anyu, és nyertél feloldozást?

Az asszony felriadt:

– Miféle feloldozást?

– Egyáltalán, meggyóntad-e?

Úgy nézett az anyja arcába, olyan vallató igézéssel, mintha a pokol királynője került volna a szeme elé szörnyű látomásként: az ő anyja, mint a bűn asszonya!...

Mártonffyné elbiggyesztette az ajkát, s hanyagul vállalt vont:

– Meggyónni? Hiszen ez nem bűn, leánykám. Nincsen nekem mit gyónogatni. Olyan életem volt az apád mellett, hogy semmi sem lehet bűn egy ilyen sorsú asszony részéről. Különb se történt semmi...

Erzsikén futótűzként hatalmasodott el a lelkifurdalás:

– De a gondolat is bűn! Tudod, anyu, szeretném én is meggyónni bűnös gondolataimat. A férfi...

Szeme félig lecsukódott, mintha ájulás környékezte volna. Repesve tárta szét a karjait, szédült. Mártonffyné homloka sűrű ráncokba szaladt, aggódva figyelte a lány mozdulatait.

– Majd férjhez mész, kedvesem, s elfelejted...

Gyöngéd szánalommal nézte Erzsike különös, átváltozó arcát.

– El. Gyónni is elfelejtesz – tette hozzá.

– De én nem megyek férjhez. Nem, soha.

Lenke asszony tekintete elkalandozott, s az előtte támadó ködös homályból kibontakozott férje édesanyjának sötét emléke. Nem ismerte az anyósát, de sokszor hallott róla. A cselédség titkos jelű, bűbájos szavú tündérnek nevezte, amíg fiatal volt, öreg korára nagyhatalmú boszorkánynak tekintették. Életében – mondták – voltak időszakok, amikor hatalmába kerítette valamiféle szeszélyes, túlzó áhítat, olyankor sokat fecsegett a szentekről, s képes volt órákig térdelni a templom hideg kőkövén a Mária-szobor előtt. Gonosz lélek volt különben. Mindenkit becsapott, s olykor ököllel rontott a cselédeknek, ha nem vesszőt suhogtatva! Amikor aztán végóráját érezte elközeledni, minden ékszerét az egyháznak ajándékozta. Nagyon fiatalon került özvegységre. Férje még negyvenéves sem volt, amikor egy vadászaton tragikus szerencsétlenségnek esett áldozatul. Haláláról és annak körülményeiről később mindenféle szóbeszéd járta. Volt, aki úgy beszélt, hogy saját kezével vetett véget az életének, mások úgy tudták, hogy véletlenül sült el a puska, ismét mások nagy titokban arról suttogtak, hogy egyik barátja

végzett vele, „tévedésből”. Csak abban egyeztek meg mindannyian, hogy Mártonffy nem volt egészen józan azon a napon.

Beavatott körökben – sem a cselédség sorában – az se volt titok, hogy a feleségét erővel adták hozzá. A későbbi bűbájos soha nem szerette az urát...

– Bort, a keservit ennek az életnek! Bort! – hangzott egyre türelmetlenebbül az ordító követelés, míg csak Regina föl nem tapogatózott a pincéből a tele üvegekkel.

*

Dudás három napszámossal tért vissza a kastélyba.

Az ajtóig, míg csak rá nem tették lábukat az udvarház küszöbére, Táti Márton vezette a csoportot, s olyan biztos léptekkel haladt, megelőzve társait, mintha szaladhatnékja támadt volna. De a küszöb előtt csökönnyösen megtorpant, levette a kucsmáját s otromba, nehéz csizmáit a gyékényhez törülgette. Már csak épp kopogni kellett volna az ajtón. Ekkor azonban Táti valamit gondolt magában, hátralepett és maga elé tolt a hallgatag Dumitrut:

– Eredj elől. Te vagy a legidősebb, téged illet.

Erre Dumitru, a váratlan helyzetben, szintén lekapta a főbelijét, meglepetten körülnézett, és már próbált is huzakodni visszafelé:

– Sándor Pali a legbéjáratosabb. Néki kéne elől menni.

Sándor visszahőkölt, és hevesen tiltakozott:

– Olyan nincs! Már miért? Én vagyok a legfiatalabb! S tudom jól, mi illik s mi nem!

De a másik kettő megragadta Sándor karját, tuszkolták, lökdösték előre, hogy már szinte le is nyomta az ajtó kilincset, amikor ösztönszerű elhatározással megmakacsolta magát.

– Inkább nem kell a munkabérem! – Azzal kitepte magát a tuszkoló kezek közül, és sértődötten visszafelé indult.

Dudás megelégte a huzavonát: elszánt, határozott mozdulattal benyitott a szobába. A többiek utána préselődtek: most bezzeg mindegyikük sietett, a bennfentes szolga hátának a fedezete mögött.

Mártonffy úr hangos vidámsággal fogadta őket:

– Hát előkerültetek, jómadarak? Na, gyertek csak, hadd nézzek a szemetekbe! – Kezét fáradt mozdulattal próbálta magasba emelni. A hatalmas húshalmaz megingott a széken, jobbra-balra dűlingélt. Szemei vörösen düledeztek, arca fenyegető lett a részegségtől. Felállni nem mert, homályba borult értelmével is tudta, hogy elzuhanna a padlón. Amilyen düh és felindultság sűrűsödött ökleiben a napszamosok láttán, épp olyan gyöngéeknek érezte a lábait.

A három hajlott vállú, kókadt fejű férfi lopva összenézett a szeme sarkából; Dumitru köhintett, Táti báránybőr kucsmáját gyűrögette, Sándor Pál a lábait váltogatta serényen.

– Gyertek csak közelebb, hadd nézzek a szemetekbe! He! Elrontottátok a hajtóvadászatot, ördögfiókák! Korbácsot érdemelnétek, hogy szégyenkezniem kellett a vendégeim előtt!

Nehézkesen szuszogott.

– A bűdös paraszt keserít! – emelte föl a hangját. – Korbács kell nektek, nem jó szó! Tudjátok-e, hogy ki előtt álltok, mi fene?!

Táti Márton máris megbánta, hogy engedett Dudás kapacitálásának. Úgy látszik, nem azért hívatta ő ket az úr, hogy fizessen. Felrévlett képzeletében Covrig Aurel sötét nézése. Meg Farkas Imre! Vajon azokat nem hívatta az úr? Körülnézett; volt egy pillanat, amikor úgy érezte, hogy Farkas és Covrig a háta mögött áll. Fél lépést tett előre:

– Mi nem voltunk jobbágyok soha! – bátorodott neki. – Nekünk nem parancsolt soha semmiféle földesúr! Mi nem vagyunk bűdös parasztok – remegett Táti cserepedzett ajka. – De van törvény, s mi megmutatjuk! Minket ne becsméreljen az a fennvaló úristen se, aki az égben lakik!

Mártonffy egész teste megrándult, ordított:

– Hát mi vagy, te? Hitvány paraszt?!

– Törvényre megyünk! – remegett a Táti hangja.

Dumitru is sietett helyeselni:

– Úgy, úgy. Majd a törvény!

Dudás ujjasa alatt kivert a hideg verejték. Az úr éppen szemben ült vele, s úgy meresztette a szemét,

mintha mind őt figyelné, hogy kivel tart. Oldalt húzó-
dott hát, s tetőtől talpig méricskélte a három napszámost.
Attól tartott, hogy az úr mindjárt felüvölt, és megparan-
csolja neki, hogy tüstént dobja ki a renitenskedőket. Ő
pedig aligha tud megbirkózni a három férfivel. Erősek
azok meg fűgék, ha verekedni kell. Ismeri ő ket, leti-
porják és megtapossák. S már szinte érezte csontjaiban
a fájdalmat.

Az úr tovább orgonált:

– Adok én nektek törvényt! Azt hiszitek, a törvényt
nektek csinálják, mi?! Lépj előbb, te nagyszájú, te, aki
itt előttem állsz! – Tátinak szólt, s kissé előredőlt, mint-
ha az ujjasa gombját akarta volna megragadni. De nem
érte el. – Megadom én a pénzedet, te csirkefogó, aztán
menj az anyád keservébe!

Az oldalt álldogáló Dudás, aki már azon töprengett,
hogy miként kapja el Dumitru derekát, ha elhangzik a
gazdája parancsa, idegesen dörzsölgetni kezdte a szemét.
Jól lát-e vagy valamiféle ördögösség ú z csúfot vele?
Ugyanis Mártonffy úr heves mozdulattal a zsebébe nyúlt,
kirántott egy ezresekből összerakott köteget, villámgyor-
san letépte róla a papírszalagot, aztán kiemelt a köteg-
ből három darab kékhasú ezrest, jól összegyúrte, mintha
szét akarná tépni, s megvető, fölényes mozdulattal az
emberek lába elé hajította:

– Nesztek, bűdösök! Mennyivel tartozom? Háromszáz
lejjel. Nesztek, legyen pénzetek! Egy Mártonffy sohase
maradt adósa senkinek! De takarodjatok a szemem elől,
azonnal! A pokolba, mert odavalók vagytok mindnyájan!

A látványt Dudás nem bírta elviselni. Megrökönyö-
désében előbb behunyta a szemét, hogy ne lássa, mi tör-
ténik, aztán a fejét fordította el, majd észrevétlenül ki-
osont az ajtón.

Tőle tudta meg Mártonffyné, hogy mi történik oda-
bent. Sápattan, magából kikelve rohant a szobába.

– Mi történt, Jessusom? Elek, Elek! Végleg meg-
háborodott? Hát a bank! Mi lesz a bankkal? És a többi
napszámos meg a cselédek! Ha nem fizet nekik, előbb-
utóbb ránk gyűjtják a házat! Micsoda szerencsétlenség,
istenem!

Mártonffy előbb még erőtlen ökle egyszerre megkeményedett, hatalmas súllyal zuhant az asztal lapjára. Tajtékzott, felesége megjelenése kihozta a sodrából, elszakadt benne minden fék:

– Mars ki! Takarodni! Senki ne merjen beleszólni a dolgomba, mikor mulatok! Kifelé innen, mert ütök! Akkorát csapok, mint az istennyila!

Az asszony térült-fordult, mint a fekete láng, aztán gyorsan el is lobbant, olyan tűneményszerűen, ahogy megjelent. Ellenben az ajtó akkorát dördült utána, hogy a falakról omlott a vakolat.

Dudás elővigyázatosan újra megpattintotta az ajtót, hogy beleshessen a szobába. Tátott szájjal figyelt.

A három férfi sóbálványként állt, nem mozdult.

A galacsinná gyúrt pénz a lábuknál hevert.

Elsőnek Sándor Pali vesztette el a türelmét, s hol az egyik, hol a másik társára tekingetett, de mozdulni ő sem mert. Az ezresek látványára egyszeriben megeredt a mondókája:

– Nagyságos úr kérem szépen, úgy mondom, ahogy igaz: tegnap beteg voltam. Dudás is megmondhassa. – Kereste Dudást, hogy tanúskodjék, de a szolga rögtön elrejtőzött a nyitott ajtó mögött, amikor a nevét hallotta. – Isten engem úgy segéljen, én a nagyságos úrnak eljöttem volna hajtani. Már hogyan?! Hogy éppen a nagyságos urat hagyjam cserben?

Beszélt, s közben sóvár szemekkel nézte a csizmája orra előtt heverő galacsinokat. Nyúlt is volna értük, de valami visszatartotta a kezét.

Mártonffy a hunyászkodó szóra hamar megenyhült:

– Jól van, jól. Nekem ne magyarázkodj – mondta csillapultan. – Hanem egyébről van szó. A béretek megkaptátok. Most aztán talpfát kéne vágni az erdőben. Talpfát, mi ördög s pokol. Vállaljátok-e?

Sándor Pali fekete szembogara úgy forgott az üregeiben, mintha zsírba mártották volna.

– Már hogyan vállalnók? Arról beszélni sem érdekes, hogy nem fizetné meg a nagyságos úr. Tudjuk mi!

– Na, бүдös, látod-é? – nevetett most már kedélyesen a ház ura.

Hanem Táti meg Dumitru mintha megnémult volna: szilárdan, mozdulatlanul álltak. Mintha nem is ezresek hevernének a lábuk előtt. Csak a kezüket kellene kinyújtani érte...

Mártonffy nem is hederített rájuk, reszkető kézzel töltötte magának a bort. Fenéig ürítette a vizespoharat: a helyzet urának érezte magát. Recsegve beszélt:

– De azt a bolsevik Farkast, azt nem fogadom fel. Korbácsot neki, hogy hasadjon a bőre! Korbácsot a bolsevikinek!

Erejéből már alig futotta kitörésre. Zihált, s kisvártatva csöndesebben kérdezte:

– Hány munkást tudnátok beállítani?

– Tessék csak reánk bízni – készségeskedett a benőtt homlokú Sándor Pál. – Van munkás elég. Amennyi kell.

De alig mondta ki, erős lökést érzett a hátán, s attól kissé előrebillent. A taszítást talán félreértette, mert pillantása, melyet mágnesként vonzottak az ezresek, ismét a padlóra esett, s már hajolt is volna a pénzékért, amikor az ujjasát ragadta meg valaki hátulról, s ő hiába izgett-mozgott, a derekát nem bírta meghajlítani.

Hátrafordította a fejét:

– Mi az, no? Mi bajotok?

Táti rosszalló pillantásával találkozott.

– Holnap reggel, még virradat előtt... Nem szabad időt vesztegetni... – motyogta Mártonffy, darált, s észre sem vette szeme előtt a néma birkózást. Sándor Pál hőkölt, de nem jószántából: a titokzatos kéz visszarántotta. Aztán egy másik kéz a nyakába markolt keményen. Sándor Pál úgy érezte, mindjárt a levegőbe emelkedik, kezdte elveszteni testének súlyát.

Fordítottak rajta, s bár ő még mindig mondott és ígért az úrnak, félig már háttal állt neki s szembe az ajtóval. Mire észrevette magát, kívül került a küszöbön. Egy lökést érzett, s akkor elengedték. Megtántorodott, a kucsmáját kereste. Valaki szótlanul odadobta neki.

Bentről még hosszasan úszott utánuk a részeg szavak áradása:

– Ha pedig nem lesztek itt idejében, elrántom a nóátokat! Majd megtanítlak benneteket én törvényre!

Dumitru és Táti szorosan közrefogták Sándor Pált, szapora lépésekkel, mintha kergette volna ő ket valaki. Az udvarból egy kutya utánuk csaholt. Jó ideig egyikük se szólt. Végül is Sándor Pali kezdte, heves szemrehányással:

– Akármilyen legyenek, ha nem vagytok bolondok! Az a sok pénz! Sze a mi pénzünk! Mi van abban, hogy ki akar fizetni? Ti pedig...

Ekkor Dumitru ridegen és kurtán csak annyit mondott:

– Hitvány ember vagy, Sándor Pál. Semmi ember.

– Ki? Én? – próbált megállni a szerencsétlen.

A másik kettő sodorta magával, közrefogva vitték.

Tátiban még akkor is fortyogott a fölháborodás:

– Az anyánk keservibe küldött, bűdös parasztnak nevezett. Az én anyámat merte a szájára venni! Vagy ejjsze te nem hallottad?

– De a pénz... Ott maradt neki a pénz... – hajtogatta Sándor.

– Majd kiszedjük mi tőle, ami nekünk jár, a bőre alól is. De nem így! Nekem ne hajigálja az orrom elé azt, ami engem illet! – önérzeteskedett Táti.

S mikor már jót haladtak, úgy otthagyták Sándor Palt az utca közepén, mintha semmi lett volna. Nem is köszöntek neki, rá se pillantottak. Amint magára maradva tétován utánuk nézett, biztosan tudta, hogy egyenest Farkas Imréhez sietnek. Vagy Covrighoz, aki ugyancsak arrafelé lakik. Szeretett volna utánuk szaladni, de nem mert. Aztán a Mártonffy-kúria felé fordult, valamit forgatott a fejében, mindegyre a sapkája alá nyúlt, és vakarózott. Sehogy se tudott szabadulni az ezresek bűvöletétől... Hej, nehéz az élet! Keservek a téli napok. Milyen jól fogott volna a háznál az a pár száz lej. Sójajtozott, ingadozott, megzavarodva vergődött az utca csöndjében. Aztán nehézkes, kelleetlen léptekkel vette ő is hazafelé az irányt...

Ekkor már délutánra hajlott az idő. A szürke, szomorú ég alatt hamar megrakta fészket az este, árnyak gyűltek a fehér hó leplén és mind mélyebbre hatoltak a falu házai közé.

A szoba padlóján szétszórt bankjegyek galacsinjait Erzsike szedte össze, aki olykor őrködve átosont a szobán.

Nem tudta, mihez kezdjen a pénzzel; kisimította, nézegette a kék bankókat, majd egy idő után odakünn a konyhában átadta az anyjának. Az is úgy meresztette szemét rájuk, mintha félt volna, hogy megégetik az ujját. Vonakodva mégis elvette, s közönyös arccal begyúrta a háziköténye zsebébe...

A sűrűsödő homályban Mártonffy önmagával vitakozott. Időnként ügyetlen kézzel tapogatta ki az üveget. Feszengett a széken, s néha olyan erősen oldalt billent, hogy már-már lefordult. Neki-nekiveselkedő indulattal kötekedett azzal a bizonyos bankigazgatóval, akivel adósági intézésekor tárgyalni szokott:

– Kérlek, ha nem tudátok a kötelességeteket, én majd megtanítlak rá! Nektek támogatnotok kell a tönkretűnés örvényében vergődő birtokosréteget! Punktum! Ti nem lehettek rideg üzletemberek! Akkor nincs létjogosultságotok! Ha én kéréssel fordulok hozzád, neked kutya kötelességed...

Csuklásba, böffintésbe, nyögésbe fűlt a mondat vége.

A következő percben haragra gyűlva az egyik bankhivatalnokot szidalmazta, s olyan ő szinte indulattal, mintha az illető valóban előtte állt volna:

– Maga közönséges piszlikutya! Honnan vette a merészséget, hogy leveleket írogasson nekem? Vegye tudomásul, hogy nem tűröm! Nem tűröm! Mi lesz ezzel a világgal, ha minden irkafirkász...

A hangos szóváltásra Erzsike sietett be, de ijedten hátrált vissza a küszöbről. Megrendítő és ugyanakkor rémes is volt, amint józan ítélőképességétől megfosztott apja a falaknak magyarázott, s leckéztette az árnyalakokat, akik föl-fölrémlettek zavaros képzeletében.

Künn még a kialvó téli délután utolsó szürke fénypázmái derengtek, de a faluban itt-ott már sárga szemeket meresztett egy-egy ablak. Az öreg udvarház közepe nagy szobájára nyomasztó sötétség borult.

Senkinek sem jutott eszébe világot gyújtani.

A részeg szavak egyre gyérebbe tántorogtak elő, Mártonffy motyogását már alig lehetett érteni. Kábán viaskodott önmagával. Káromkodni akart, hangosat kiáltani, de nem tudott. Érezte, hogy a bordáit mindjárt összeroppintja valami. Szíve tájéka felé nyúlt, s esetlen moz-

dulatokkal dörzsölgette a mellét. Úgy érezte, nyomban megfullad. Nem, azért sem hagyja magát! Összeszedte minden erejét, s próbálta megfeszíteni a derekát. Ekkor hirtelen összecsukszott, s felső testével magatehetetlenül borult az asztalra. Zuhanás közben feldöntött egy borosüveget. A süket csöndben hatalmasat koppant az üveg, s csilingelő lármával gurult végig a csupasz pádimentumon...

Elsőnek Erzsike rohant be, s megpillantva az előrebukott testet, segítségért kiáltozott. Néhány cseléd jajveszékelve szaladt elé a kisasszony sikoltására. Egy idősebb asszony, fakó arcán az ijedség döbbenetével, bizonykodni kezdett:

– Nagy bajnak kell lennie, lelkeim, erősen nagy dollog ez! Mert a nagyságos urat soha senki ebben a földi életben részegen nem látta! Ha pedig földhöz verte őt valami, az nem a bor volt. Nem, a bor nem bírhat a nagyságos úrral!

Kapkodva felelt rá egy másik:

– Nem a bor ártott neki. A guta ütötte meg.

Nagy sürgés-forgás, tehetetlen topogás keletkezett a nehéz, elhízott férfitest körül. Egy kéz a vállát ragadta meg, s próbálta elmozdítani. Valaki azt indítványozta, hogy székestől kellene a díványhoz cipelni. Tapodtak, nyüzsögtek körülötte.

Pillanat alatt híre futott, hogy halálán van a Mártonffy nagyságos úr: olyan erős szél legyintette meg, hogy tán egy óráig se húzza ki vele. Volt, aki azért rémüldözött, hogy most már mi lesz a bent ragadt bérekkel, ki fogja azt megfizetni.

Előkerült Dudás is, miközben Regina meggyújtotta a lámpát.

Végre sikerült rendet teremteni a tehetetlen sürgölődésben. Dudás kiosztotta a szerepeket: ki ragadja meg a nagyságos úr derekát, ki a vállát, de úgy, hogy a két karja ne fityegjen, mialatt a díványhoz cipelik; aztán a lábak felől intézkedett.

Mártonffyné egykedvű, rideg orcával figyelte a jelenetet. Nem szólt semmit, és olyan végtelen közönyt mutatott, mintha nem is az ő férje tántorgott volna a sírgödör szélére. Dudás az orvost emlegette, de a javas-

latára senki sem figyelt. Erzsike a kezét tördelte, s remegő ajkai közül érthetetlen suttogások röppentek ki. Véle sem törődött senki.

A rémület azonban korainak és elsietettnek bizonyult. Akik lázas segítőkészséggel és buzgalommal cipelték a nehéz, magával tehetetlen testet, tisztán hallották, hogy a nagyságos úr rendesen lélegzik, s ugyancsak hörpöli magába a levegőt. Márpedig ez az élet jele! A szemei sem akadtak fel, csak vörösen dülldtek ki a homlokcsont alól, mintha általuk akarna Mártonffy úr parancsolgatni...

Megesett hát a hét vármegyére szóló csoda: a bor terítette le a nagyságos urat.

Bár annyira még az elfogyasztott nagy mennyiségű ital sem zavarhatta meg a fejét, hogy miközben testét erre-arra rángatták, s ügyetlen cipekedéssel a dívány felé hurcolták, össze ne szedje magát egy pillanatra, s ki ne mondja tisztán érthető hangon:

– Hozzátok ide azt a főhadnagyot, mi ördög s pokol! Mulatni akarok! Ha ellenkezne, kötözzétek meg! Pribékek! Ássátok ki a galíciai földből! Akár körömmel is! Azt a búval bélelt keservit a világnak! Ássátok ki!...

Dudás nagyot szusszant, miután sikerült felgurítani a díványra a nagyságos úr magával tehetetlen földi porhüvelyét. E kijelentette, hogy nem kell orvos: egyáltalán, felesleges nagy hókuszpókuszt csapni a dologból.